

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МИСТЕЦТВА ОФОРМЛЕННЯ У ВИДАВНИЦТВІ «КАМЕНЯР»

До славного 30-річчя воз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській Соціалістичній державі Львівське обласне видавництво «Каменяр» приходить з вагомим книжковим доробком, із значними успіхами в галузі мистецтва художнього оформлення та поліграфічного виконання видань.

Львівське книжково-журнальне видавництво було створено в 1945 р. Активними організаторами та першими авторами видавництва «Вільна Україна» (таку назву мало тоді видавництво) у післявоєнний час були визначні українські і російські письменники та громадські діячі — Ярослав Галан, Петро Козланюк, Кузьма Пелехатий, Ірина Вільде, Антон Шмигельський, Михайло Бірюков, Андрій Волощак, Михайло Яцків, Микола Бажан, Михайло Пархоменко, Борис Буряк, Володимир Беляєв, Злата Каменкович, Василь Глотов і багато інших.

За роки свого існування Львівське книжкове видавництво відіграло і відіграє величезну роль в розвитку соціалістичної культури в західних областях України, популяризації творчості кращих революційних письменників — Степана Тудора, Олександра Гаврилюка, Ярослава Галана, Петра Козланюка і багатьох інших.

Міцний фундамент реалістичного мистецтва художнього оформлення книги заклали такі визначні і талановиті художники-графіки, як народний художник України Олена Кульчицька, Леопольд Левицький, Василь Форостецький, Дмитро Гринець, Валентин Бунов, Федір Гордєєв, Вячеслав Соколов і багато інших, які з перших днів створення видавництва приймали активну творчу участь в оформленні перших післявоєнних видань.

Творчість визначних графіків Львова мала величезний вплив на піднесення загального рівня культури видання, сприяла дальшому покращанню художнього оформлення книг у Львівському видавництві.

Зараз видавництво «Каменяр» по виданню та оформленню книг займає одне з провідних місць в республіці. Книги, видані львівським видавництвом «Каменяр», відзначаються високою культурою видання, їх художнє оформлення відрізняється естетичною своєрідністю, народністю, вони мають своє мистецьке «обличчя», в більшості своїй — добре надруковані. Багато видань за оригінальне, мистецьке художньо-технічне оформлення та високоякісне поліграфічне виконання одержали відзнаки та дипломи Союзного та Республіканського Комітетів по пресі, з успіхом експонувалися на Всесоюзній та Республіканській виставках, були позитивно відзначені нашою пресою.

Аналіз художнього оформлення кращих видань видавництва «Каменяр», що вийшли за останні роки, свідчить про те, що його спеціалісти — художні та технічні редактори, художники-оформлювачі стали більш вимогливими в своїй творчості, в пошуках свіжих, сучасних ми-

стецьких пластичних форм, глибшого осмислення й розкриття ідейного задуму твору більш лаконічними графічними образами.

Сучасному художньому оформленню книги все більш стають притаманними глибока партійність і народність, висока мистецька культура. Більше уваги стали приділяти питанням художнього конструювання, архітектоніки, застосуванню в оформленні нових синтетичних матеріалів і сучасних засобів друку тощо. Досить яскравим прикладом новаторства творчої думки, виявів нових пластичних можливостей, пошуків нових графічних засобів відтворення ідейного задуму книги є, безперечно, видання «Народні пісні в записах Івана Франка» в оформленні вихованців графічного факультету Українського поліграфічного інституту ім. Ів. Федорова — художників Є. Удіна та В. Єфіменко.

Ця книга за художньо-технічне оформлення і поліграфічне виконання одержала диплом Комітету по пресі СРСР на честь 50-річчя Жовтня.

Молоді талановиті художники створили оформлення, в якому всі елементи зовнішньої і внутрішньої конструкції книги поєднані в єдиний гармонійний ансамбль, що створює певний художньо-емоційний образ, який вдало відображає глибокий зміст, розкриває мовою графіки народний характер твору, його національний колорит.

Нове, сучасне осмислення змісту надихало молодих митців на нові творчі пошуки і вело шляхом найбільш виразного і лаконічного вираження засобами графічного мистецтва літературного стилю та образів.

Художники запропонували новий формат видання, оригінальну верстку, декоративно-шрифтові шмуцитули, спускові сторінки з ілюстративними заставками, що відтворюють сценки з народного побуту, підкреслюють зміст кожного розділу книги, збагачують осмислення тексту.

В оформленні книги вдало використані елементи українського народного декору. Надрукована вона в двох кольорах: чорному та червоному. Контрастність кольорової гами підсилює емоційність сприймання змісту, його народно-пісенний характер.

Успішному художньому оформленню видання у великій мірі сприяла ретельна, вдумлива творча праця режисера книги — художнього редактора І. Плєсканка, технічного редактора Ц. Буркатовської, колективу Львівської друкоофсетної фабрики «Атлас».

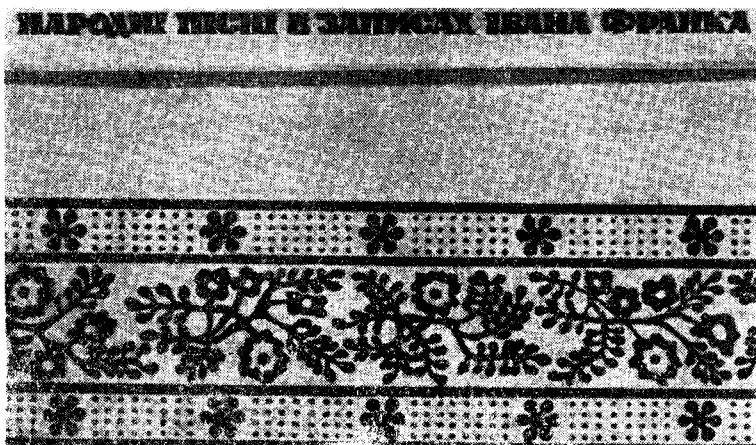
Дипломи Комітету по пресі УРСР за художньо-технічне оформлення і поліграфічне виконання одержали видання: «Сонячна повінь» — серія поезій в художньому оформленні львівських художників-графіків, книга М. Годованця «Веселий педант» та збірник «Волинський полк іде в революцію» в цікавому оформленні художника В. Костенка і багато інших видань.

До кращих видань за своїм художнім оформленням, що вийшли у видавництві «Каменяр» до 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, слід віднести літературно-художній альманах «Розквітай, наш Львове, веснами».

Молодий талановитий художник В. Костенко, також вихованець УПІ ім. Ів. Федорова, створив досить оригінальне оформлення ювілейного видання. Авторів оформлення вдалося досягти публіцистичності, монументальності.

Всі елементи зовнішнього і внутрішнього художнього оформлення поєднані єдиним стилем, створюють в якійсь мірі художній образ видання, підкреслюють його урочисту святковість, монументальність, цілеспрямованість.

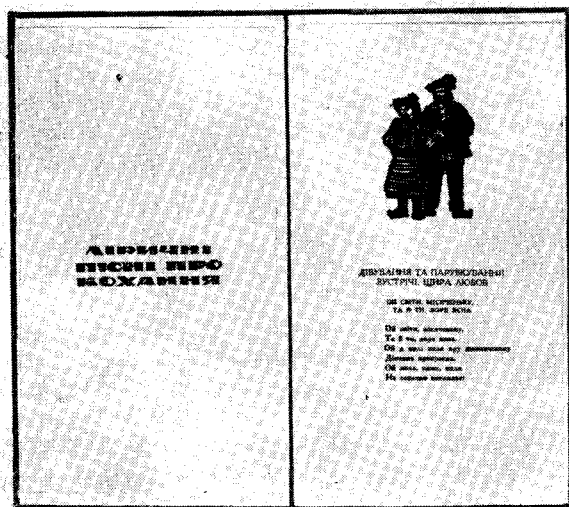
Все оформлення виконано з великим художнім смаком. Особливо вдалими є шмуцитули. Вони вирішені по-новому, динамічно, досить вдало їх декоративність і символічність.

а

б

в

Рис. 1 Оформлення книги «Народні пісні в записках Івана Франка». Художники *Е. Удін, В. Єфіменко*.
а — оправа до книги, б — розгорнутий титул, в — шмуцтитул.

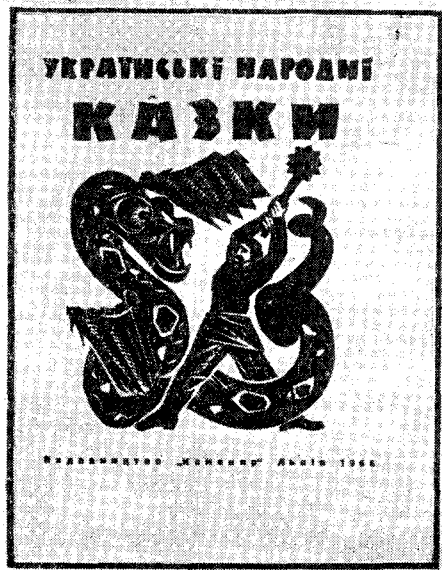

Рис. 2. Титульна сторінка
Художник *І. Катрушенко*.

На жаль, в загальному добре оформленому виданні використаний шрифт старої латинської гарнітури, який за своїм стилем не пов'язаний з іншим шрифтовим оформленням, в якому використані зразки нових шрифтів.

Проте слід вказати на ретельну художньо-технічну редакцію альманаху, добру верстку, цікаву конструктивну побудову ілюстративного матеріалу, що відображає величезні соціалістичні перетворення у Львові та на Львівщині за роки Радянської влади.

Приваблює нас своїм оформленням книга «Українські народні казки», яка була також відзначена дипломом Комітету по пресі УРСР.

Художнику *І. Катрушенку* вдалося знайти досить виразні пластичні засоби для розкриття змісту книги. Оформленню цього видання притаманні народність і декоративність, яскравість фарб, ліризм.

Відчувається, що художник творчо використовує і продовжує традиції українського книжкового мистецтва, зокрема таких визначних митців, як *Олена Кульчицька*, *Василь Касіян*, *Г. Якутович* та інших.

Ілюстрації, виконані в техніці ліногравюри, досить переконливо розкривають зміст, образи героїв. Художник тонко розуміє характери, їх колізії, намагається передати яскравий народний гумор і ніжний ліризм.

Поруч з виданнями художньої літератури, видавництво за останній час видало чимало цінної і потрібної історико-революційної та краєзнавчої літератури, що яскраво відображає героїчну боротьбу трудящих західних областей України за своє соціальне і національне визволення, показує, як молодіють і розквітають міста і села західних областей України за роки Радянської влади після історичного возз'єднання. Такі видання мають велике виховне значення, вони користуються великою повагою у наших читачів. Тому видавництво приділяє особливу увагу оформленню та виданню цієї літератури.

Серед багатьох хороших видань хотілось би виділити такі: «Волинський полк іде в революцію», «Молодіють міста і села над Збручем», «Мальовниче Прикарпаття» в оформленні художників *В. Костенка*, *Є. Удіна*, *В. Лучка* та ін.

Всі ці видання мають яскраве художнє оформлення. Оформлювачі досить успішно застосовують суперобкладинки, мотиви декоративно-

орнаментальних прикрас, нові сучасні гарнітури шрифтів, асиметричну верстку. Ці видання багато ілюстровані документальними фото, що показують творчу працю радянських людей, оспівують героїчні трудові будні.

На нашу думку, львівській друкоофсетній фабриці «Атлас» бажано було б приділяти більше уваги якості друку кольорових ілюстрацій.

До кращих видань, що їх видало видавництво «Каменяр» до славного 50-річчя Великого Жовтня слід віднести книги: «Волинь наша Радянська» в оригінальному оформленні художника В. Лучка, який досить вдало використовує нові графічні прийоми, користується асиметричною композицією, майстерно застосовує нові гарнітури шрифтів, з великим тактом поєднуючи їх з художніми шрифтами й декоративними мотивами.

Своєрідно використовує фотомонтаж з декоративно-орнаментальними елементами у вирішенні обкладинки художник В. Пенігін у виданні «Львів молодіє».

Це, звичайно, не оригінальна знахідка художника, а досить вдале використання прекрасних традицій мистецтва оформлення радянської книги 20—30-х років, коли дуже часто цікаво вирішувалась композиція обкладинки із застосуванням фотомонтажу, набірних декоративних шрифтових компонентів.

Видавництво «Каменяр» має великий досвід видання суспільно-політичної, сільськогосподарської, промислово-виробничої, замовної літератури. До 50-річчя ювілею Радянської влади, а також за останні роки вийшло багато подібних видань, змістовних та художньо добре оформлених, але в наше завдання не входило зробити розгляд та проаналізувати всі видання останніх років.

Ми зупинились лише на окремих виданнях, найбільш цікавих своїм оформленням, в якому знайшли відображення нові естетичні тенденції, пошуки сучасних найбільш прогресивних графічних засобів художнього конструювання для створення мистецького образу книги, що відповідав би великим вимогам часу.

Останнім часом художники книги більш творчо почали застосовувати нові, оригінальніше види друку. В оформленні обкладинок і титульних сторінок використовуються нові зразки друкарських шрифтів, фотомонтажі, техніка аплікації, гравюри на картоні, монотипія і ін.

Певних успіхів досягнуто в технічному редагуванні. Верстка книг стала більш різноманітною, звичайно, переважає асиметрія, поряд з цим застосовується класична конструкція: книги почали видаватись у нових форматах, що, на наш погляд, позитивно вплинуло на якість, підвищення культури видання.

До 30-річчя воз'єднання західноукраїнських земель та 100-річчя з дня народження В. І. Леніна видавництво в кінці 1968 р. видало ряд книг. Насамперед хотілось би відзначити путівник по Львівському філіалу музею Володимира Ілліча Леніна. Художнє оформлення старшого художнього редактора видавництва художника І. Плєсканка, технічна редакція С. Недовіз.

На перший погляд ця книга звичайна, нічого в ній немає «оригінального», але перегортаєш обкладинку і відчуваєш якусь естетичну насолоду. Все в ній зроблено з великим смаком, гармонійно, легко. Читкий макет, до найменших дрібниць продумана архітектоніка видання (колонцифри, допоміжні тексти, підтекстовки і ін.), хороший офсетний друк фоторепродукцій, фотоілюстрацій.

Книга ілюструється фоторепродукціями кращих творів українських художників В. Касіяна, В. Савіна, В. Форостецького і багатьох інших.

Цікаві за своїм оформленням книги В. Голованя, Т. Михайлюка «Боротьба більшовиків Ровенщини за владу Рад» (автор оформлення — художник В. Костенко), П. Інгульського «Слово про побратимів»

Рис. 3. Обкладинка путівника по Львівському філіалу музею В. І. Леніна.

(оформлення В. Попова, художній редактор Л. Морозов, технічний редактор Й. Буркатовська), М. Петренко «Сонячний годинник» в оформленні художниці С. Караффи-Корбут та інші видання.

Незважаючи на значні успіхи в галузі художньо-технічного оформлення та поліграфічне виконання видань, у львівському видавництві «Каменярь» є ще, на нашу думку, багато невіршених питань, мистецьких проблем.

Оформлення деяких видань має схематичний, невиразний характер. А вдало знайдені образи чи символи досить часто мандрують із книги в книгу, перетворюючись в штамп, що збіднює образ книги.

Ми маємо на увазі надмірне використання в багатьох виданнях, різних за своїм змістом, таких образів, як дерево, сонце, гілка з листям, птахи, смереки, гори і т. п. Ось приклади: М. Тарнавський «За рідним порогом», Н. Постнікова «Между выстрелами», К. Єгоров «Звездный сад», М. Струтинський «Шла война народная», О. Ткачук «Стежки життя», Т. Мигаль «Живим і мертвим» та ін., в яких із книги в книгу невтомно перелітають птахи різних порід, з'являється сонце в різних «позах», в різноманітних графічних трактовках або зображаються дерева фантастичної форми (квадратні, вписані в коло, дерева-схеми, дерева-потвори). Звичайно, графіка оперує умовністю, символами, узагальненими пластичними художніми образами, певними площинно-просторовими комбінаціями, але основою повинен бути метод соціалістичного реалізму.

Головним завданням мистецтва оформлення сучасної радянської книги є не прикрашування її, не надмірне стремління до зовнішнього вбрання — головною проблемою, що стоїть зараз перед мистецтвом оформлення є боротьба за створення радянського образу книги.

Образ книги — це перш за все чітке втілення в зовнішньому вигляді книги її змісту.

Деякі видання «Каменяра» мають досить привабливий зовнішній вигляд. Проте трапляється, що добре оформлені обкладинки, титульні сторінки, а друк зроблено на поганому папері, ілюстрації невизначені, сірі, це особливо стосується сільськогосподарської та виробничої літератури. Таке «фасадництво» негативно впливає на художньо-технічне оформлення. Мистецтво оформлення книги — складний комплекс, що складається із графічних проблем, проблем матеріалу і проблем поліграфічної техніки. Кожна із вказаних проблем вимагає великої уваги.

Немаловажною проблемою є проблема шрифту. Проте ще в багатьох сучасних виданнях ми бачимо використання застарілих зразків друкарського шрифту. Тут слід зауважити, що до ювілею Радянської влади було створено ряд нових зразків друкарських шрифтів для видань політичної, художньої, наукової, мистецтвознавчої літератури.

Це, наприклад, шрифти художників Хоменка, Банникової, Кузаняна, Лазурського, Жихарева та ін.

Важливою проблемою мистецтва книги є її ілюстрування. Ми не будемо зупинятися на великому ідейно-художньому, естетичному, психологічному і емоційному значенні книжкової ілюстрації, але повинні констатувати факт, що за останні роки у виданнях «Каменяра» художня ілюстрація (мається на увазі заставка, кінцівки сторінок і напівсторінок) займає досить таки скромне місце. Нам здається, що настав час, коли видавництву необхідно подбати про більш широке використання художніх ілюстрацій в творах українських радянських письменників.

J. GAPON

SOME QUESTIONS OF BOOK DESIGNING ACT IN LVOV PUBLISHING HOUSE „KAMENYAR“

S u m m a r y

Some new tendencies in art designing of modern Ukrainian Soviet book and the most important problems of book graphics are considered.
